

Sygn. akt II CSKP 980/22

POSTANOWIENIE

Dnia 28 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Karol Weitz

w sprawie z wniosku M. D.

z udziałem G. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K.

o wpis,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 28 listopada 2022 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 15 października 2020 r., sygn. akt II Ca 886/20,

uchyla zaskarżone postanowienie w punkcie 1 (pierwszym) w części oddalającej apelację od rozstrzygnięcia zawartego w punkcie 1 (pierwszym) postanowienia Sądu Rejonowego w Oświęcimiu z dnia 31 grudnia 2019 r. oraz w części rozstrzygającej o kosztach postępowania apelacyjnego (punkt 2) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Krakowie do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w Krakowie oddalił apelację wnioskodawcy M. D. od postanowienia Sądu Rejonowego w Oświęcimiu,

oddalającego wniosek o wpis w dziale III księgi wieczystej nr [...] prawa do zaspokojenia się przez wnioskodawcę z prawa użytkowania wieczystego oraz własności budynków oraz o wpis ostrzeżenia o wydanym w dniu 11 września 2017 r. wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie, uzupełnionego wyrokiem tego Sądu z dnia 24 sierpnia 2018 r. (sygn. akt IX GC 565/13), w brzmieniu nadanym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 marca 2019 r. (sygn. akt I AGa 507/18), w przedmiocie uznania czynności prawnej za bezskuteczną.

Sądy obu instancji przyjęły, że do ujawnienia prawa osobistego lub roszczenia w księdze wieczystej konieczny jest wyraźny przepis rangi ustawowej, co wynika z użytego w art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz. U. z 2022 r., poz. 1728; dalej: „u.k.w.h.”) sformułowania „w wypadkach przewidzianych w przepisach ustawowych”. Natomiast w systemie prawnym nie istnieje regulacja przewidująca dokonanie w księdze wieczystej wpisu roszczenia, o którym mowa w art. 532 k.c. Przepisy umożliwiające ujawnienie praw osobistych i roszczeń w księdze wieczystej mają charakter wyjątkowy i jako takie nie powinny być wykładane rozszerzająco. Przemawia za tym również wyrażona w art. 7 Konstytucji RP zasada legalizmu, która znajduje zastosowanie także w postępowaniu wieczysto-księgowym. W tej sytuacji możliwości wpisu do księgi wieczystej nie można wywodzić z natury lub cech danego prawa osobistego i roszczenia.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zaskarżając postanowienie Sądu drugiej instancji w części, w jakiej została oddalona jego apelacja od postanowienia sądu pierwszej instancji oddalającego wniosek w zakresie o wpis w dziale III księgi wieczystej prawa wnioskodawcy do zaspokojenia się z objętej tą księgą wieczystą nieruchomości, wobec uznania za bezskuteczną w stosunku do niego czynności prawnej, której przedmiotem była ta nieruchomość, wniósł o jego uchylenie w tej części i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 16 ust. 1 i 2 u.k.w.h. w zw. z art. 532 k.c. poprzez ich niewłaściwą wykładnię polegającą na uznaniu, że przewidziane w art. 532 k.c. prawo wierzyciela do dochodzenia zaspokojenia z nieruchomości nie może być ujawnione w księdze wieczystej jako jego roszczenie osobiste, podczas gdy ujawnienie takie jest możliwe, bowiem prawo to mieści się

w hipotezie normy art. 16 ust. 1 u.k.w.h., natomiast wyszczególnienie podlegających ujawnieniu praw osobistych i roszczeń z art. 16 ust. 2 u.k.w.h. nie ma charakteru wyczerpującego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 16 ust. 1 u.k.w.h. w wypadkach przewidzianych w przepisach ustawowych w księdze wieczystej, poza prawami rzeczowymi, mogą być ujawniane prawa osobiste i roszczenia. W art. 16 ust. 2 u.k.w.h. ustawodawca, po użyciu sformułowania „w szczególności mogą być ujawniane”, wymienia w sześciu punktach skonkretyzowane prawa osobiste i roszczenia. Wśród wymienionych nie ma uprawnienia wierzyciela paulińskiego, o którym stanowi art. 532 k.c.

Redakcja normatywna art. 16 ust. 1 i 2 u.k.w.h. wywołuje uzasadnione wątpliwości interpretacyjne, gdyż z jednej strony wprowadza ogólną zasadę, że ujawnienie w księdze wieczystej praw osobistych i roszczeń może nastąpić w wypadkach przewidzianych w przepisach ustawowych (art. 16 ust. 1). Z drugiej jednak strony, użycie w art. 16 ust. 2 zwrotu „w szczególności mogą być ujawniane” i wymienienie w sześciu punktach skonkretyzowanych praw osobistych i roszczeń wskazuje, że jest to wyliczenie przykładowe. W związku z czym sugeruje to, że przedmiotem wpisu w księdze wieczystej mogą być także inne prawa osobiste i roszczenia, co do których ustawodawca nie przewidział wprost w przepisach ustawowych dopuszczalności ich wpisu.

Niejasne brzmienie art. 16 u.k.w.h. przyczyniło się do powstania rozbieżności zarówno w literaturze, jak i w judykaturze. Według nurtu przyjętego również w zaskarżonym postanowieniu do ujawnienia w księdze wieczystej prawa osobistego lub roszczenia konieczny jest przepis rangi ustawowej wyraźnie dopuszczający taką możliwość. Natomiast podany w art. 16 ust. 2 u.k.w.h. katalog praw osobistych i roszczeń ma wprawdzie charakter przykładowy, ale w tym sensie, że lista takich praw i roszczeń, jako otwarta podlega uzupełnieniu przez inne, odrębne przepisy ustawowe (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2013 r., II CSK 590/12, z dnia 16 stycznia 2017 r., II CSK 230/16, z dnia 4 marca 2022 r., II CSKP 54/22). Stosownie do drugiego stanowiska, do ujawnienia w księdze wieczystej praw i roszczeń nie jest konieczne upoważnienie ustawowe,

jeśli określony przepis wyposaża dane prawo osobiste lub roszczenie w elementy właściwe prawu rzeczowemu, wyróżniając je wśród praw obligacyjnych ze względu na ewidentny związek tych praw osobistych i roszczeń z prawem rzeczowym; w takiej sytuacji konstrukcja jurydyczna tych prawa i roszczeń służy celowi zbieżnemu z celem instytucji ujawnienia w księdze wieczystej praw rzeczowych. W ten nurt wpisuje się też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2005 r., V CK 776/04, w którym stwierdzono, że prawo wierzyciela pauliańskiego wynikające z art. 532 k.c. może być ujawnione w księdze wieczystej, a także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2009 r., III CSK 233/08 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2016 r., I CSK 420/15.

Przesądzenie w tej sprawie, które z tych rozbieżnych stanowisk jest miarodajne, ewentualnie po skierowaniu tego zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia przez powiększony skład Sądu Najwyższego, byłoby jednak przedwczesne, gdyż o prawidłowym zastosowaniu prawa materialnego można mówić dopiero wówczas, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania zaskarżonego orzeczenia co do istoty sprawy pozwalają na ocenę tego zastosowania (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2013 r., III CSK 147/12, nie publ. oraz przywołane tam orzecznictwo).

Zgodnie z art. 626⁸ § 2 k.p.c. rozpoznając wniosek o wpis sąd bada jedynie treść i formę wniosku, dołączonych dokumentów oraz treść księgi wieczystej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd, że art. 626⁸ § 2 k.p.c. zawiera pełną regulację przebiegu postępowania wieczysto-księgowego tak w zakresie przebiegu postępowania dowodowego, jak i podstaw orzekania. W związku z tym wyłączną podstawą ustaleń faktycznych i prawnych sądu przy rozpoznawaniu wniosku o wpis w księdze wieczystej jest jedynie treść wniosku, treść dołączonych do niego dokumentów i treść księgi wieczystej (zob. uchwała składu 7 sędziów z dnia 16 grudnia 2009 r. - zasada prawna - III CZP 80/90, OSNC 2010, nr 6, poz. 84, wyrok z dnia 19 marca 2003 r., I CKN 152/01, OSNC 2004, nr 6, poz. 92).

Wnioskodawca domagał się wpisu w dziale III księgi wieczystej [...] prawa do zaspokojenia się z przysługujących uczestnikowi prawa użytkowania wieczystego

nieruchomości gruntowej oraz prawa własności budynku wskazując, że jakkolwiek uzyskał prawomocny wyrok pauliański, ale nie jest jeszcze zakończony proces o zapłatę skierowany przeciwko dłużnikowi, który dokonał z uczestnikiem tego postępowania czynności prawnej uznanej prawomocnie za bezskuteczną w stosunku do wnioskodawcy, zaś żądany wpis prawa do księgi wieczystej jest mu potrzebny w celu zabezpieczenia się przed dalszym obrotem przedmiotową nieruchomością.

Sąd drugiej instancji, w ramach badania treści księgi wieczystej, pominął, że we wniosku z dnia 31 stycznia 2020 r. (k. 151) Syndyk masy upadłości W. N. domagał się wpisu zobowiązania uczestnika G. sp. z o.o. w K. do przekazania do masy upadłości W. N. osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej przedmiotu bezskutecznej czynności prawnej, tj. prawa użytkowania wieczystego oraz prawa własności budynków stanowiących odrębne nieruchomości, wpisanych m. in. w księdze wieczystej [...] wraz ze związanymi z prawem własności nieruchomości lokalowych udziałami w prawie użytkowania wieczystego wpisanymi do [...]1. Do tego wniosku zostało dołączone postanowienie z dnia 12 listopada 2019 r. o ogłoszeniu upadłości osoby fizycznej, nieprowadzącej działalności gospodarczej, W. N. (k. 156) oraz postanowienie Sędziego-komisarza z dnia 24 stycznia 2020 r. zobowiązujące spółkę G. do przekazania do masy upadłości W. N. wyżej opisanej nieruchomości (k. 155). Wprawdzie wpis w dziale III tej księgi wieczystej nastąpił w dniu 3 marca 2021 r. (k. 165), ale zgodnie z art. 29 u.k.w.h. wpis do księgi wieczystej ma moc wsteczną od chwili złożenia wniosku o dokonanie wpisu, a ten wpłynął przed wydaniem zaskarżonego postanowienia.

W konsekwencji Sąd Okręgowy nie objął podstawą faktyczną powyższych okoliczności i nie dokonał oceny prawnej ich ewentualnego wpływu na formalną i merytoryczną zasadność wniosku o wpis, w kontekście także zasad dochodzenia i realizacji wierzytelności w postępowaniu upadłościowym ogłoszonym w stosunku do dłużnika wnioskodawcy. Oczywiście nie chodzi tutaj o skutki określone w art. 144-146 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz. U. z 2022 r., poz. 1520), bowiem upadłość nie została ogłoszona w stosunku do uczestnika niniejszego postępowania – G. sp. z o.o. w K.

Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym nie jest uprawniony do przeprowadzania dowodów i czynienia ustaleń faktycznych, obok ustaleń Sądu *meriti* (art. 398¹³ § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), a następnie poddania ich ocenie prawnej.

Z powyższych względów, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.

[as]